

COLLECTIE JÜRGEN BÖHRENS

Ik vroeg ook Jürgen Böhrens , als kenner en verzamelaar van Midden-Europese flessen met cachet, naar de exemplaren in zijn verzameling.

Uiteraard bleek Jürgen er een stel te hebben. Zij zijn alle gevonden in Berlijn en omgeving.

-Cylinder; 21cm; 0,25lt; aqua; tweedelige mal; behakking "ERN. STEIN WEINBERGSBESITZER. ERDO-BÉNYE TOKAY" rondom een staande man; draadrand.

-Cylinder; 21cm; 0,25lt; aqua; tweedelige mal; cachet "ERN. STEIN WEINBERGSBESITZER TOKAY" ; draadrand.

-Langhals cylinder; 28cm; 0,50lt; lichtgroen; hulsmal; glas vol belletjes; cachet "TOKAYER"; draadrand.

-Langhals cylinder; 27cm; 0,50lt; donkergroen; hulsmal; draadrand; cachet "TOKAJER".

-Langhals cylinder; 27cm; 0,50lt; aqua; hulsmal; cachet "M.KEMPINSKI & Co"; met gedeeltelijk leesbaar etiket waaruit blijkt , dat Kempinski in Tokaj gevestigd was en dat er Tokaj wijn in de fles zat; draadrand.

-Langhals cylinder; 21cm; 0,50lt; blauwgroen; cachet "WEINBERGSBESITZER J.A.ROTH TOKAY"; draadrand

-Cylinder; 27cm; 0,50lt; lichtgroenig; cachet "TOKAY DANYAR" rondom een druiventros; draadrand.

-Cylinder; 27cm; 0,50lt; aqua; cachet "TOKAJ" boven een druiventros; draadrand.

-Bloempot cylinder; 25cm; 0,50lt; groen; cachet "TOKAYER"; tapse top.

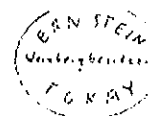
Bronnen:

-Publicatie op internet van de Hungarian Wine Society

<http://www.wines.com/tokaj/home.html>

-Publicatie van Funk City op internet

<http://www.funkcity.demon.co.uk/tokaj2.htm>

FLESSEN VAN HET TYPE LACHS

Jürgen Boehrens

Nederlandse bewerking: Peter Vermeulen

In de verzamelaarswereld zijn rechthoekige likeurflessen van het type Lachs zeer bekend. De kleur van het glas van de meeste varieert of van amber tot honinggeel of van donkergroen tot zwartgroen. Af en toe duikt er echter een op van een aqua-achtige kleur. De oudste exemplaren zijn gemaakt van het bekende groene waldglas, maar soms is dat ontleurd en zijn ze dus nagenoeg helder. De wanden zijn sterk gewelfd, de bodem is meestal vlak, soms wat hoekig, ovaal of rond concaaf. Vroege exemplaren bezitten een open pontiel of een zandpontiel. De flessen werden eerst in kleimallen of houten mallen en later in stalen mallen geblazen. Daarbij werden de smalle zijden soms ietwat naar binnen gezogen. De korte hals heeft een omgebogen draadrand, de halsopening is wat naar binnen gedrukt en geeft daardoor de indruk, dat hij van een dubbele ring voorzien is. Voor ons, verzamelaars, zijn in het bijzonder de flessen met cachets (glaszegels) interessant. De meeste cachets zijn rond van vorm, doch ook ovale en hoekige stempelindrukken komen voor. De mij bekende cachets hebben namen, afkortingen of logo's van branderijen of handelaren. Vaak vinden wij flessen, waar behalve een cachet ook een behakking op een zijde van de fles te vinden is. Moderne flessen bezitten vaak een automatisch aangebracht pseudo cachet. De inhoud van deze flessen was oorspronkelijk de Pruisische stoop (1,2lt) of gedeelten daarvan. Tegenwoordig zijn er naast de gebruikelijke standaardmaat van 0,7lt ook flessen te vinden van resp. 1lt, 0,75lt, 0,5lt, 0,1lt en zelfs 0.05lt. De z.g. zakflacons kunnen 0,2lt bevatten. De naam vindt zijn oorsprong in Danzig. De Hollandse Mennoniet, Amrosius (oorspronkelijk Vermeulen) was daarheen gevlucht. Zijn recepten vormden de basis voor de stichting van een likeurstokerij. In 1708 deed Salomon Vermölen, kleinzoon van Amrosius, de zaak over aan zijn zwager Isaak WedLing. De fabriek was reeds eerder (1704) verplaatst naar de Breitgasse, Danzig. Omdat huisnummers in die tijd nog niet in zwang waren onderscheidde een gevelsteen vaak een huis van de rest van de straat. In dit geval een zalm. Zodoende noemde men in de volksmond ter plekke het huis "Danziger Lachs". Ook het bijbehorende proeflokaal kreeg een symbool: een zeshoekige ster (I), het toenmalige teken voor gastvrijheid. Het welbekende merk op het cachet ontstond dus door een combinatie van de zalm, de ster en de afkorting IWL. De fabrikanten van de Danziger Lachs waren zeer succesvol. Hun producten werden naar vele regerende vorstenhuizen geëxporteerd. In een prijslijst van 1791 werden 97 (!) likeursoorten aangeboden, waaronder het beroemde "Danziger Goldwasser" (1),(2). Vanwege het grote succes was het niet zo verwonderlijk, dat andere distillateurs reeds vroeg probeerden, zowel het merk als het product te kopiëren. Diverse van deze firma's waren overigens ook in Danzig gevestigd. Vanwege economische factoren, maar ook vanwege oorlogsomstandigheden, vinden we later diezelfde firmanamen terug in diverse andere Duitse steden. De eigenaar van het wijnhuis "Junghans" deelde mij mede, dat hij zich in 1938 als distillateur te Danzig onafhankelijk gemaakt had, als n van de meer dan 2000 (!) dergelijke bedrijven in Duitsland. Ook behoorden de met de naam Lachs verbonden likeuren tot zijn assortiment, zowel in het vooroorlogse Danzig als later in Pln (tot in de jaren tachtig), zoals

- Danziger Goldwasser : een likeur volgens geheim recept, waarin bladgoudvlokjes zweven.
- Kurfurststlicher Magenbitter, een kruidenlikeur.
- Pommeranzenlikr, een oranjebitter, in Nederland ook bekend als Curacao

Ik ben in het bezit van onderstaande rechthoekige likeurflessen voorzien van een cachet:

1. I.W.L., ster, vis: Isaak Wed-Ling, Danzig. Sedert 1920 ook een filiaal in Berlijn.

Opm.: Flessen blank met pontiel, verder groen en geel tot bruin zonder pontiel. Inhoud van 0,05lt tot 1lt. Soms met tweezijdige behakking tussen twee vissen. Zegelveld of rond of ruim ovaal.

2. H.K., ster, vis: Hartwig Kantorowicz, Hamburg, Posen, Berlijn. Opm.: Flessen in blank glas, aqua en groen. Inhoud: 0,5lt, 0,63lt en 1lt. Op de smalle zijden de behakking Hartwig Kantorowicz, Berlin of Posen. Alleen al van dit merk zijn mij 12 verschillende uitvoeringen bekend, qua schrift, behakking en vorm, maar alle zonder cachet.

3. E.G.E., ster: E.G.Engel Opm.: Op de brede zijde de behakking E.G.Engel. Inhoud: 1lt. Kleur: bruin.

4. G.W.N., Opm.: Inhoud: 1lt. Kleur: geelbruin.

5. A.F.C., ruit in een rechthoek ster, vis Opm.: Inhoud: 1lt. Kleur: groen.

6. G.S.D., ster, paard (schaakstuk): Gustav Springer, Danzig Opm.: Inhoud: 0,5lt en 1lt. Kleur: geelbruin. NB: Springer betekent paard (schaakstuk)

7. Gustav Springer Opm.: Inhoud: 0,5lt. Kleur: geelbruin

8. v.G.D. met wapenschild en kroon: von Danzig Opm.: Inhoud: 1lt. Kleur: geelbruin

9. Marke met monnik: von Danzig Opm.: Inhoud; 0,75lt. Kleur: bruin. 0,5lt, groen. Er bestaat ook een fles van 0,7lt met pseudocachet.
10. Olifant: Carl Mampe Danzig, Berlijn Opm.: Inhoud: 1lt. Kleur: donker wijnrood.
Op de brede zijde: behakking in schrijffletters Danzig/Berlin Ik bezit ook een fles van dit merk met een soortgelijk cachet op de schouder.
11. Kasteelpoort. Opm.: Inhoud: 0,6lt. Kleur: barnsteen. De poort is identiek aan de poort op de fles van F.J.Mampe, Stargard i/ Pommeren Met tevens het opschrift "Gesetz. Schutz. Waren. 1894". Deze flessen komen voor van 0,25lt tot liefst 10lt (!) (deze laatste waarschijnlijk alleen voor de show,)
12. L.Borchardt Co.Thorn Opm. Inhoud: 0,5lt. Kleur: groen. Deze fles is iets slanker en heeft licht afgeslepen kanten .Opm. van Peter Vermeulen: Volgens mij ligt Thorn (het witte stadje) in Nederlands Limburg.? Op een kaart van Duitsland kon ik deze plaats niet vinden. Misschien kunnen onze Limburgse leden het bestaan van de firma (voormalige?) firma L.Borchardt aldaar achterhalen
13. A.H.Pretzel, Danzig Opm.: Inhoud: 0,5lt. Kleur: geelbruin.
14. A.v.Niessen Opm.: Inhoud: 0,5lt. Kleur: groen.
15. J.F.Knobbe, Danzig Opm.: ?Inhoud: 0,5lt. Kleur: olijfgroen.
16. J.S.Keiler Opm.: Inhoud: 0,5lt. Kleur: geelbruin.
17. Alex Stein Opm.: Inhoud: 0,6lt. Kleur: donkergroen.
18. AR, A.Riemerschmidt Opm.: Inhoud: 0,4lt en 0,9lt. Kleur: donkergroen. Cachet op de brede zijde.
19. Glasfabrik. Opm.: Inhoud: 1,07lt. Kleur: olijfgroen.
Dit is dus geen cachet van een likeurfabrikant maar van een glasfabriek
- 20.Fragment Opm.: Inhoud: 0,62lt. kleur: licht olijfgroen. Pontiel. Hoge ziel. Hulsmal, tot maar 2cm, verder vrijgeblazen. Een verongelukt London cachet?
21. Runen tekens? Opm.: Inhoud: 0,66lt. Kleur: donkergroen. Vierkant cachet. Kan ook Chinees zijn? Of fantasietekens?
22. J.E.H. in ruit, met anker en pijllijn en Schutzmarke trade mark Opm.: Inhoud: 0,47lt. Kleur: zwartgroen. Geen malnaden te zien.
23. 4 Opm.: Inhoud: 0,5lt. Kleur: groen. Cachet op de brede zijde
24. Wapenschild met leeuw rondom een vlammenrand met onleesbaar schrift Opm.: Inhoud: 0,4lt en 0,9lt. Kleur: donkergroen. Cachet op de brede zijde.
25. C.G.E. met walvis en driemaster. Opm.: Inhoud: 0,5lt. Kleur: donkergroen.
26. Schutzmarke met wapen en twee dieren, helm, vizier en een hert Opm.: Inhoud: 0,5lt. Kleur: bruin.
27. Onbekend heraldisch wapen Opm.: Inhoud: 0,65lt. Kleur: zwartgroen. Cachet op de diagonale as.
28. Drinkglas met oor Opm.: Inhoud: 0,5lt Kleur: donkergroen.
29. Driehoek met ster en vis Opm.: Inhoud: 0,48lt. kleur: groen. Inhoud: 0,6lt. Kleur: bruin. Diagonale behakking tussen twee vissen.
30. HM&Co Opm.: Inhoud: 0,6lt. Kleur: bruin.
31. Hartwig Kantorowicz in Posen met geschubte vis Opm.: Als los cachet in het bezit van ons lid, de heer Kristian Humbsch, Schwedt.
- 32 A.M.v.Steen met walvis en driemaster. Opm.: Als los cachet in het bezit van ons lid, de heer Kristian Humbsch, Schwedt Het is niet zeker of dit cachet op een Lachsachtige fles zat, maar er bestaat een sterk vermoeden. Verder klinkt de naam wel erg Nederlands (P.V.)
33. Wapenschild met drie balken, een 9 puntige kroon waarboven een paard (schaakstuk).
Opm.: Inhoud: 0,7lt. Kleur: donkergroen. Cachet zit diagonaal op de schouder van de fles.
34. B in een ster Opm.: Hoogte: 7cm. Cachet op de brede zijde,
35. Dubbelkoppige adelaar, randschrift deels onleesbaar.Opm.: Hoogte: 19cm.Kleur: blank. Met pontiel.
- 36 Weissen Opm.: Inhoud: 0,63lt. Hoogte:19cm. Kleur: groen. Met pontiel.
De maat van een halve stoop doet vermoeden, dat het om een Oostpruisische fles gaat.
37. G onder een gestyleerde kroon met links en rechts lauwertakken(?) Opm.: Hoogte 19cm. Kleur: lichtgroen. Met pontiel . 18e eeuw.
38. P.L.N. onder een kroon met links en rechts lauwertakken(?). Opm.: Hoogte 18cm. Kleur: lichtgroen. Met pontiel .18e eeuw.

39. London onder een kroon. Opm.: Hoogte 18cm. Kleur: geelgroen. Met pontiel. 18e eeuw. Geen Engelse fles!? Vermoedelijk in Estland vervaardigd, aldaar werden soortgelijke cachets opgegraven bij oude glashutvestigingen Volgens ons lid, Horst Klusmeier, Dsseldorf zijn alle cachets van dit merk zeer slecht gestempeld.

40. L.A. Opm.: Hoogte 18,7cm. Kleur: bruin. Met pontiel. Cachet op de schouder tussen de smalle en de brede zijde.

Het zou mij zeer verheugen aanvullingen te mogen ontvangen qua glasfabrikant, firmanamen, vestigingsplaatsen etc met betrekking tot opgemelde flessen. Ook mededelingen over hier niet vermelde Lachsachtige flessen zijn natuurlijk van harte welkom.

Jürgen Boehrens, Klosterstrasse 18, 24306 Pln BRD

Tel.: 0049 4522?3781 e-mail: Juergen.Boehrens@t"online.de

Literatuur::

1. Horst Klusmeier. artikel "Zalmlieurflessen" in clubblad "De Oude Flesch" nr 22 van 1985.
2. Rainer Kosler boek " Flasche, Bottle, Bouteille" blz 195, 1996.

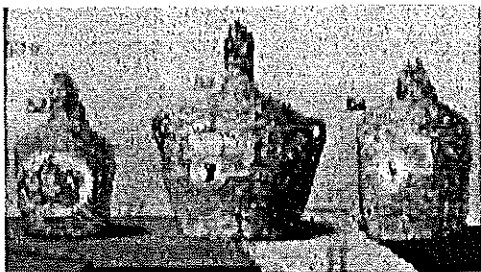
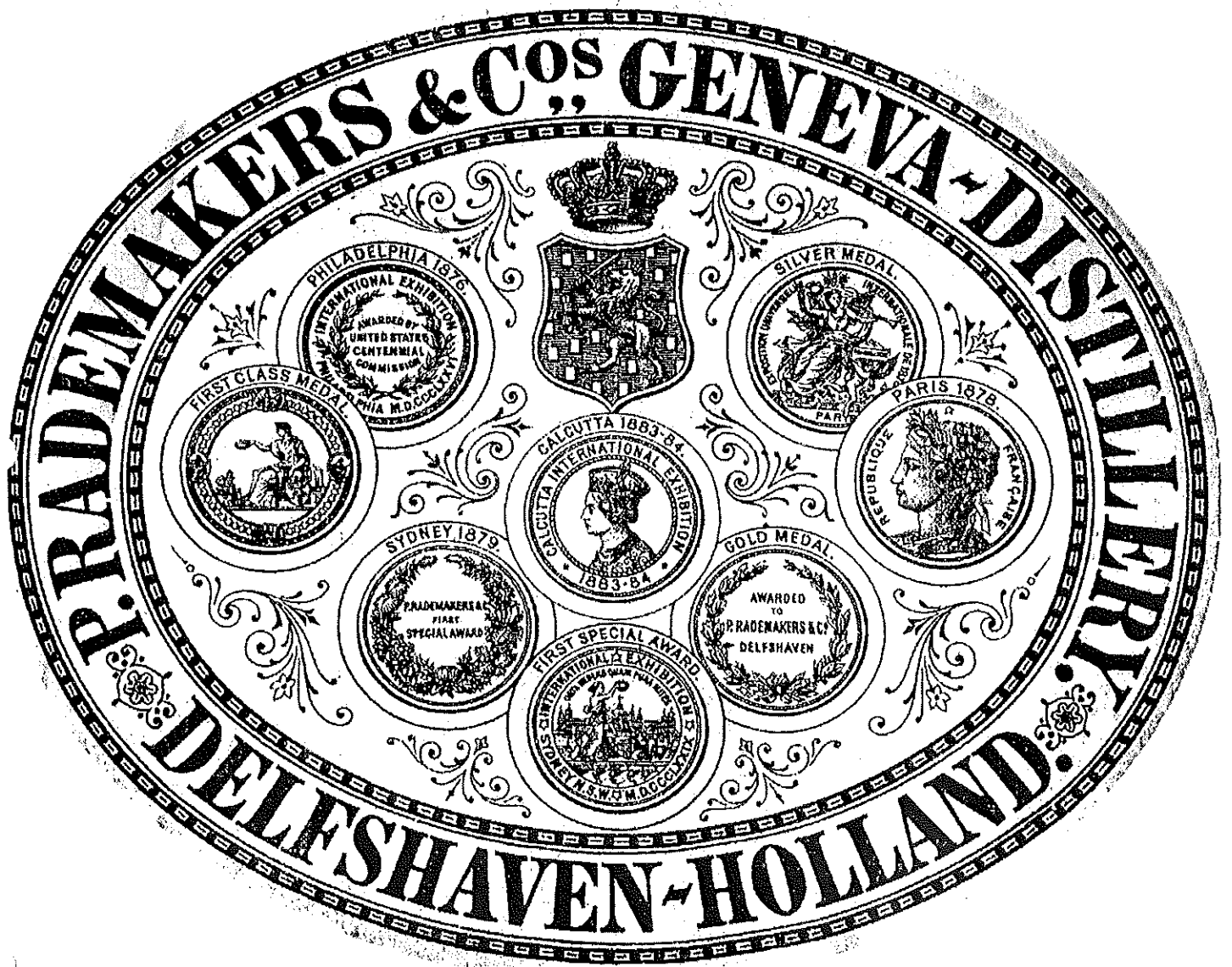
Slotnoot:

Dit artikel verscheen in de Duitse versie voor het eerst in Der Glasfreund Nr 15, 2000.

Een tip voor de volgende verzamelbeurs: kijk eens goed in de plakboeken met sluitzegels. Er zijn in de jaren twintig en dertig heel wat sluitzegels gemaakt, waar interessante flessen op afgebeeld zijn. Niet alleen van de merkfabrikanten, maar ook van de glasindustrie.

Marcel Verhaaf

Onlangs doken een aantal exemplaren op van het bovenstaande etiket. Mede dankzij de grootte (21x17cm) en het feit dat het op textiel gedrukt is, mogen wij er van uit gaan dat het bedoeld was voor gebruik op mandflessen. Etiketten gedrukt op textiel waren namelijk beter te bevestigen op zo'n ruw en onregelmatig oppervlak, dan een papieren etiket.

De voorbeelden hiernaast, die te zien zijn op de affiche van Henkes in museum De Gekroonde Brandersketel, betreffen vergelijkbare voorbeelden.

Marcel Verhaaf

ZOMERVONDSTEN

U. M.
59, 1100
maas, eieren,
sambaldest,
v. Juc.
schladr. 1,
soekenfabr.
erlstr. 69,
v. 1120th.
oustr. 68,
kade 136,
akplein 9,
v. 1120th.
ostr. 18,
str. 33,
-tr. 6,
Papier.
on 237,
V. Co.'s
-tr. 51,
str. 77,
tandst.
n Ver-

BLUE FLAG
SODAWATER
JOH. J. v. WEES
DROOGBAK 3, HAARL.STR. 12a
MOSPLEIN 10 - TELEF. 60889
TELEFOON 40880

Wees, Joh. J. van, electr. advo-
caatfabr., handel in wijnen,
limonaden, binnen- en buiten-
verlichting, imp. van het Blue
Flag sodawater.
Haarlemmerstr. 12a.
40880

Joh. J. van Wees
Groothandel in koolzuur
40880 — 60889

Wees, Joh. J. van, electr. advo-
caatfabr., handel in wijnen,
limonaden, binnen- en buiten-
verlichting, imp. van het Blue Flag sodawater.
Haarlemmerstr. 51.
40880
60889
Wees, J. P. VAN, behangsel-
papier:

47925
47893
41238
47925
41238
35593
47812
20155
WED
Str. 1
Mol-
man
Aid.
kand
Aid.
peel
Aid.
Aid.
Priv
E. V
E. J
Web
buis
en f

Henk Groen liep dit zeer zeldzame limonadekruikje tegen het lijf. En wist bovendien twee advertenties te bemachtigen uit het Amsterdams te telefoonboek van juni 1933 en juni 1938. Daarin beschikt de firma van Wees over een 5-cijferig telefoonnummer, net als op het kruikje. Hetgeen enige indicatie ter datering verschaft.

Marcel Verhaaf kiekte in het Limburgse Vaals dit bijzondere 'Fles in lood-raam'. De twee flessen rechts zijn van vlak glas, zoals te doen gebruikelijk in glas in lood. De linkerfles is een echte fles die in het raam gemonteerd is. Het is een vierkante, redelijk oude fles, die zich moeilijk dateren liet.